

ZAPISNIK

SA ETF KONFERENCIJE ODRŽANE U HOTELU „BOSNA“, U BANJA LUCI, 26. APRILA 2012.

TEMA: REFORMA NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA U SREDNJEM STRUČNOM OBRAZOVANJU U BIH: PREGLED NAPRETKA U OKVIRU TORINO PROCESA

Učesnici konferencije:

Predstavnici ETF-a, EU VET 4 projekta, predstavnici ministarstava obrazovanja entiteta, kantona i Distrikta Brčko, Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH, VET odjeljenja Agencije, Privrednih komora, Zavoda za obrazovanje odraslih, Udruženja direktora VET škola, Zavoda za zapošljavanje, Asocijacija poslodavaca BiH, Sindikata, Pedagoških zavoda, NVO koje se bave stručnim obrazovanjem i obukom, donatorskih projekata itd...

Margareta Nikolovska, menadžer ETF za BiH, pozdravila je prisutne učesnike konferencije i predstavila svoje kolege i eksperte ETF-a: Francesca Rosso, ekspert za pitanja tržišta rada i Jose Manuel Galvin Arribas, ekspert za pitanja upravljanja i cjeloživotnog učenja, zatim goste iz Slovenije i učesnike na ovoj konferenciji, Egona Pipana, direktora Tehničkog školskog centra iz Nove Gorice, Elido Bandelja, direktora Instituta za VET Republike Slovenije, predstavnicu Delegacija EU u BiH, Jadranku Mihić, predstavnika MCP-a BiH, Vesnu Puratić, te predsjedavajuću plenarnom sesijom, Slavicu Ivošević, direktoricu VET odjeljenja Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH.

Nakon pozdrava i predstavljanja, gospođa Margareta Nikolovska je u kratkim crtama izložila ciljeve i zadatke same konferencije, ističući da je fokus same konferencije na dostignućima raznih institucija u vezi sa širim okvirom VET reforme, kao i pregled napretka metodologijom Torinskog procesa, u čijem fokusu su VET NPP (nastavni planovi i programi)

sa osvrtnom na ulogu različitih institucija u procesu reforme, učešće socijalnih partnera i drugih interesnih strana u širi okvir dijaloga o politikama obrazovanja.

Slavica Ivošević, direktorica VET odjeljenja Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH, obratila se prisutnima nakon uvodnog izlaganja gospođe Nikolovske. Gospođa Ivošević je pozdravila sve prisutne predstavnike ministarstava, društvenih partnera, predstavnike institucija a posebno menadžera ETF za BiH, gospođu Margaretu Nikolovsku, bez čije podrške, materijalne i svake druge, ovaj događaj ne bi imao ovaj kvalitet, te predstavnike obrazovnih projekata, drage goste iz Slovenije Elido Bandelja, direktora VET centra, Slovenija i Egona Pipana, direktora Školskog centra Nova Gorica, koji su se odazvali pozivu da sa nama podijele svoja iskustva vezana za današnju temu, predstavnicu EU Delegacije u BiH, gospođu Jadranku Mihić, gospođu Vesnu Puratić, koordinatora za Torinski proces ispred Ministarstva civilnih poslova BiH, kao i sve ostale goste i učesnike konferencije.

Slavica Ivošević, direktorica VET odjeljenja, je upoznala prisutne sa temom ove konferencije: Reforma NPP-a u srednjem stručnom obrazovanju u BiH i pregled napretka u okviru Torino procesa. Ukratko je upoznala prisutne i sa dosadašnjim radom VET odjeljenja, ističući rad VET odjeljenja APOSO BiH na identifikaciji svih NPP koji se koriste u VET-u BiH, ističući i obimnost i kompleksnost samog posla. Cilj VET odjeljenja je bio doći do određenih standarda koji će biti od koristi svima.

Istakla je da je cilj same konferencije jačanje svijesti među ključnim akterima u BiH o doprinosu kreiranja obrazovnih politika na temelju dokaza sa fokusom na četiri prioriteta:

- Predstaviti različite alate, metode i pristupe koji se koriste u reformi NPP-a SOO, razgovarati o njima te njihov potencijal prilagoditi unapređenju procesa same reforme.
- Razmijeniti iskustva i izvući pouke o reformi VET-a u drugim zemljama članicama EU u cilju jačanja narednih faza sprovođenja reforme u BiH.
- Sagledati napredak u reformi nastavnih planova i programa SSO u odnosu na metodologiju Torinskog Proces a koji će biti uvršten u naredni izvještaj za 2012.
- Razraditi i dogovoriti se o narednim koracima u cilju napretka reforme nastavnih planova i programa SSO, u kontekstu opšte reforme SSO u BiH.

Svaka razmjena iskustava, znanja i mišljenja doprinosi kvalitetu stručnog obrazovanja i obuke i pruža osnov privredi za brži oporavak i napredak. VET-a nema bez saradnje sa društvenim partnerima, tržištem rada, privrednim komorama, poslodavcima i svim drugim društvenim partnerima, jer se ta oblast veže za zajedničku saradnju radi zajedničkih ciljeva i interesa, istakla je Slavica Ivošević, poželjevši ugodan i djelotvoran daljni rad konferencije.

Ispred Delegacije EU u BiH prisutne je pozdravila gospođa Jadranka Mihić, koja predsjedava ovom konferencijom, istakavši značaj Torino procesa koji je započeo u BiH prije dvije godine. Za to vrijeme nešto se uradilo na polju VET-a, a ovaj novi ciklus će pokazati i nama samima da li je bilo pomaka, u čemu i u kojoj mjeri, kada se uporedimo sa drugim zemljama u regionu a i šire, jer je u ovaj proces uključeno više zemalja. Značaj novog ciklusa Torino procesa je u tome što unosi strukturirani pristup o tome, da li je i koliko bilo napretka reforme i kakvo je

stanje i šta se događa u SSO trenutno, koje je samo po sebi veoma kompleksno za sprovođenje reformi. Gospođa Mihić je iznijela podatak da je od 1998. godine, oko 13 milijardi eura uloženo u SSO i da je dosta urađeno i na terenu i u institucijama, međutim, vrijeme je da se reformski procesi uvedu u bolji institucionalni okvir te da se prestane sa pilot projektima i da se pređe na sistemske promjene za koje je BiH zrela. Projekat EU VET4, koji je u toku, pomoći će nam da se stekne uvid šta je urađeno po pitanju NPP-a, pedagoških normi, ocjenjivanja, da se taj proces harmonizira i uskladi sa Zakonom o SSO i Strategijom o SSO. Konačno imamo partnera za to, a to je VET odjeljenje Agencije . Kolektiv je mali ali su dosta posla odradili i nadam se da će uskoro biti i personalnog pojačanja. Nadam se da će Agencija ojačati i biti bolje organizovana kada započne „Twinning projekat“ koji je u fazi potpisivanja a i gost iz Slovenije će kao ekspert biti dio tog procesa. Mislim da će u toku implementacije tog projekta Agencija intenzivirati svoj rad i imati bolje rezultate. Napomenula bih dvije bitne stvari. Ako će se raditi na strukturalni način pregled stanja SSO u BiH, prikupljati podaci i slično, trebalo bi napraviti analizu gdje smo sa implementacijom Strategije o SSO, šta je na tom planu urađeno, koji su pomaci, tako da izvještaji koji idu prema Briselu ne govore da strategije postoje, ali se ne primjenjuju. Kroz projekte se radi na implementaciji strategija i zato treba uvijek uporediti rezultate projekata i to negdje evidentirati, da je odrađeno ono što je bilo predviđeno. Druga stvar koju bih željela naglasiti je da će se kroz Torino proces govoriti kako će se prikupljati statistika za SSO. U ovom trenutku EK, pored ovog projekta finasira i projekat o obrazovanju odraslih, koji ima značajnu komponentu statistike, i smatram da je važno da postoji saradnja svih onih koji rade na prikupljanju podataka i razvoju baza podataka, pri tom mislim na projekte Torino proces, EU VET4 i projekat obrazovanja odraslih. Naš partner je i Agencija za statistiku, koja je malo zbunjena ko sve i kakve podatke traži, ko je prioritet a ko ne. Stoga apelujem na saradnju projekata vezano za prikupljanje podataka, istakla je gospođa Mihić.

Jadranka Mihić je završila svoje obraćanje skupu, uz napomenu da se nada da će doći do značajnih rezultata i pomaka na današnjoj konferenciji, poželjevši joj uspješan rad.

Sesija 1

Vizija VET reforme i uloga VET-a u povezivanju različitih elemenata VET reforme u BiH

Prvi prezenter na temu „Torinski proces u BiH - Ključne poruke iz 2010: Zbog čega je reforma NPP-a značajna u kontekstu VET reformi?“ - Margareta Nikolovska, ETF menadžer za BiH.

U svojoj prezentaciji, Margareta Nikolovska je istakla da je Torinski proces participativni proces koji vodi do analize VET politike utemeljene na dokazima u nekoj državi. On podržava kreiranje politika na temelju dokaza i informacija u svrhu unapređenja doprinosa održivom razvoju VET-a, a posebno konkurentnosti i socijalnoj koheziji. Torinski proces treba da doprinese unapređenju kapaciteta za sveobuhvatnu politiku, analizu VET sistema, politika i strateško planiranje. U svojoj prezentaciji Margareta Nikolovska se dotakla i početaka Torino procesa u BiH, 2010. godine kada je Torino proces pokrenut, istakavši njegovu svrhu i četiri najvažnija principa, podsjetivši prisutne na glavne poruke izazove i

prioritete, stanje na tržištu rada, analitički okvir vezan za viziju razvoja VET-a za naredni period i naredne korake koje treba preduzeti.

Sljedeći prezentator je bila Vesna Puratić, koordinator za Torinski proces ispred Ministarstva civilnih poslova BiH, na temu: *Torinski proces u BiH: koliko je VET reforma odmakla od 2010.*

U svojoj prezentaciji Vesna Puratić je istakla da je učinjen mali pomak vezano za ciljeve Torinskog procesa ali i šta je to vizija VET-a u narednom periodu, koju definišu dva značajna dokumenta: *Strategija VET-a i Okvirni zakon o VET-u*. Vezano za legislativu i usklađenost sa *Okvirnim zakonom*, ona je istakla da se na godišnjem nivou vrši analiza usklađenosti i da je ona negdje oko 50 % (usklađenost kantonalnih, entitetskih i zakona Brčko distrikta sa *Okvirnim zakonom*). Dokument „Osnove kvalifikacijskog okvira“ je usvojen u 2011. godini. U isto vrijeme se vrši i analiza informacija vezano za uvođenje modularnih NPP-a. U svjetlu Torino procesa će se ojačati veza između sektora obrazovanja i sektora zapošljavanja na svim nivoima. Ključni prioritet tržišta rada je, kako u Evropi tako i na Balkanu, preduzetništvo i takvo učenje. „Strategija o preduzetništvu za 2012-2015.“ je veliki napredak jer je malo zemalja koje su usvojile tu strategiju. U svom izlaganju se dotakla ciljeva i izazova reforme-osiguranje strukturalnog dijaloga svih partnera u VET-u, uloge škole vezano za poboljšanje financiranja, veza između srednjeg stručnog obrazovanja sa visokim, osiguranja kvaliteta u VET-u...

Pitanja i odgovori

Jadranka Mihić je postavila pitanje vezano za podatak iz prezentacije Margarete Nikolovske o procentu od 65,1% onih koji u dobi od 18-24 napuštaju školovanje. Šta je to niže srednje obrazovanje i odakle su dobili taj podatak, kada prema podacima koje se dobijaju iz ministarstava 99% učenika poslije osnovne upiše neku srednju školu Gdje se ta djeca izgube? Veliki je nesklad između ovih podataka - istakla je gospođa Mihić .

Predstavnik Ministarstva obrazovanja iz kantona Sarajevo se uključio u diskusiju, istakavši da je to možda moglo da bude prije 50 godina ali da taj podatak ne odgovara stvarnosti sada. Ministarstvo raspolaže sa podatkom da samo 2% učenika srednjih škola kantona Sarajevo ne završi srednju školu (posljednje 3 godine), istakao je .

Predstavnik Ministarstva obrazovanja RS je dodao da je samo 185 učenika za period 2010-2011. napustilo srednju školu, a to je negdje oko 1,1%.

Predstavnik Privredne komore Brčko distrikta je istakao da je problem što sistemi nisu uvezani, pa tako i statistički podaci mogu da budu pogrešni, ali da suštinski problem sa stanovišta realnog sektora privrede nije u tome, već što ti završeni srednjoškolci nemaju dovoljno praktičnog znanja za uključenje u realan sektor. Potrebna je saradnja i modifikacija nekih zanimanja, dodatna edukacija (istakao je primjer farmaceuta koji treba da zna i da izda fakturu a za to treba dodatnu edukaciju iz ekonomske struke).

Jadranka Mihić je zatražila objašnjenje za termin *niža srednja škola*, da li je to trogodišnja VET škola ili, kao u kantonu Sarajevo, dvogodišnja srednja škola.

Margareta Nikolovska je dala objašnjenje da je definicija bazirana na međunarodnim standardima koji se mogu primjeniti u BiH, niža srednja škola 9 godina. Vezano za procenat od 65,1% - Tim u BiH koji pomaže realizaciju Torino procesa je došao do tog podatka. To se odnosi na 2007. godinu i predstavlja prosjek a možda je greška i u tome što se BiH predi sa nekim evropskim zemljama a ne sa zemljama iz regiona – istakla je Margareta Nikolovska.

Vesna Puratić je istakla da MCP ne prikuplja podatke već ih dobija od relevantnih institucija.

Elido Bandelj je uspio da razjasni dilemu vezanu za ovaj termin. U nekim zemljama se osnovno obrazovanje računa od 1-6 razreda a od 7-9 razreda u nekim školama se djeca već usmjeravaju, pa se to naziva niže srednje obrazovanje.

Edi Haneš je istakao problem realizacije praktične nastave i realnog sektora privrede. Ko u firmama prati modularne NPP-e, ko će posvetiti pažnju učenicima? Djeca ostanu 5-10 minuta na praksi i to je sve. Bilo bi dobro da se profesionalna orijentacija u osnovnoj školi spusti na 8. razred – istakao je Edi Haneš.

Haris Agić je istakao problem autonomije škole i kako je povećati, te problem trezorskog poslovanja koje koči preduzetnička razmišljanja direktora. Direktor je ključna figura i ako je rigidan, treba da se promjeni – istakao je gospodin Agić.

Sesija 2:

Razvoj dokaza za Torino Proces 2012, šta znamo o NPP u VET-u?

Prezentatori su bili Elido Bandelj, direktor VET centra i Egon Pipan, direktor Školskog centra Nova Gorica, iz Slovenije.

Oni su se predstavili kroz prezentaciju: *NPP u VET-u i njegova uloga u lokalnom razvoju.*

Elido Bandelj je naglasio da radi na razvoju kurikuluma, osposobljavanju nastavnika, evaluaciji, politici usklađivanja. Osnivači Centra su Ministarstvo obrazovanja, Ministrastvo za rad, zanatska i privredna komora, te je od početka sprovedena zamisao da ovi sektori moraju saradivati. On je govorio na temu: Razvoj nastavnih planova i programa u VET-u u Sloveniji.

2011. godine Slovenija je napravila novu Bijelu knjigu - šta raditi narednih 15-ak godina u obrazovanju. 2006. godine zakon o obrazovaju je dobio novo izdanje. Centar je nastao 1995. godine i tada je počeo da radi državni savjet za srednje stručno obrazovanje. 2001-2009. godine su uvedeni standardi zanimanja, uvedeno je eksterno ocjenjivanje. NPP su svi modularni NPP, kreditno bodovani. Nastavnici moraju proći obuku jer je drugačiji način rada. Nastavnik mora prvi upoznati standard zanimanja i na osnovu njega mora izraditi kako postići određena znanja. Uvedena su dva sistema sticanja kvalifikacija - putem formalnog i neformalnog certificiranja. Tamo gdje su velike potrebe, ide se na formalno, a gdje su manje potrebe na neformalno certificiranje. Razgovaralo se sa svim socijalnim partnerima i nastavnicima. 2003-2004. godine je uveden jedan program (pilot). Iz godine u godinu se pravila evaluacija. Novi programi imaju kreditne bodove, otvoren kurikulum, rad nastavika je

timski. Na nivou države postoje obavezni moduli i na lokalnom nivou postoje moduli koje škola nudi.

Egon Pipan, direktor Školskog centra Nova Gorica, iz Slovenije prezentovao je temu: *Reforma nastavnog plana i programa u stručnom obrazovanju i obučavanju*. On se prvo predstavio, direktor je Školskog centra, 6 godina je bio predsjednik savjeta za stručno obrazovanje. Škole se povezuju u centre jer su programi takvi da se mogu kombinovati. Mali je broj učenika jer finansiranje ide po učeniku. Tehnički školski centar Nova Gorica obuhvata Tehničku visoku školu, Medicinsku školu, Školu za inženjerstvo, transport i obradu drveta, Školu za elektrotehničke i kompjuterske nauke, Biotehničku školu, međuprivredne centre - preduzeća, projekte, druge usluge. Zatim je gospodin Pipan govorio o strukturi programa za stručno obrazovanje, polazištima za implementaciju NPP, profesionalnim modulima, određivanju otvorenog NPP, određivanju redoslijeda modula i prilika za učenje, praksi i radnom procesu. Pojašnjeno je i da je saradnja na lokalnom nivou negdje dobra a negdje lošija. Poslodavci više traže lične kompetencije. Haris Agić (Pedagoški zavod, Tuzla) zamolio je gospodina Pipana da mu objasni sadržaj otvorenog dijela kurikuluma koji je u BiH 30% po Zakonu, a u Sloveniji 20%. Gospodin Bandelj je objasnio da je kurikulum na nacionalnom nivou definisan - 80% jednakih NPP a ostalo je razdijeljeno na module. Dva su modula obavezna. Nastavnik je odgovoran za ciljeve. 20% NPP škola izrađuje sa partnerima i to mora biti javno i usaglašeno sa onih 80%, to je nivo škole. Egon Pipan je dao primjer: poslodavci traže da autoserviser zna njemački jer su uputstva za mašine na njemačkom. Najveće su poteškoće u poljoprivredi, kada se traže socijalni partneri.

Ljiljana Bošković, stručni savjetnik za modularne nastavne planove i programe iz Odjeljenja za VET Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje je prezentovala temu: *Modularni NPP u srednjem stručnom obrazovanju u BiH: dostignuća i izazovi*. Ona je ukratko predstavila reformske procese u stručnom obrazovanju, od PHARE programa 1998. godine. Predstavljen je i razvoj modularnih NPP u BiH kroz EU VET 1, EU VET 2, EU VET 3, GTZ; od 2004/05. školske godine i Republika Srpska razvija modularne NPP za sve porodice zanimanja. Objasnjeno je zašto i kako je uveden modul. Predstavljene su prednosti modularnog pristupa nastavnim planovima i programima, i kako su iskorišćeni: moduli su kratke i zaokružene cijeline koje mogu biti samostalne, moduli omogućavaju fleksibilnost u planiranju, organizaciji i realizaciji, moduli mogu da se koriste kombinovano sa bilo kojim povezanim modulom, mogu da budu dio više različitih lanaca modula i da se koriste za više zanimanja. Zatim, učenje je zasnovano na sticanju sposobnosti, brze promjene u modulu koje obezbjeđuju praćenje društvenog i tehnološkog razvoja, omogućava raznovrsne načine i tehnike ocjenjivanja u skladu sa modulom, modul daje potvrdu, sertifikat (kreditni bodovi ili drugi oblik) i prenosiv je po različitim zanimanjima i u cjeloživotnom učenju, obezbjeđuje horizontalnu i vertikalnu prohodnost, omogućava ponovno uključivanje u školovanje, obuku izvan škole i učenje kroz cijeli život. Objasnjeno je i kako su modularni NPP implementirani u BiH. Predstavljeni su i izazovi pred srednjim stručnim obrazovanjem.

Margareta Nikolovska je čestitala VET odjeljenju na odličnoj opservaciji šta se to dešava sa modulima.

José Manuel Galvin Arribas, ETF expert, dao je svoj komentar koji se odnosi na dilemu oko NPP i akreditaciju. Razmišljao je o praksama evropskih država. Ono što je važno u našim debatama, vezano za BiH je kako pripremiti mlađe generacije da se uključe u život odraslih.

Franceska Rosso, ETF expert, rekla je da su važna pitanja gdje ide VET kao i pitanje dokumenata za rješavanje ekonomske krize.

Edi Haneš, direktor Poljoprivredne škole iz Banjaluke prezentovao je temu: *Modularni nastavni plan i program u VET školi: naučene lekcije*. On je govorio o zaključcima analize iz 2000/2001. školske godine, razmišljanjima učenika i nastavnika do kojih se došlo evaluacijom novog NPP, nedostacima i problemima. Zatim, iskustvima profesora Poljoprivredne škole iz EU VET programa za poljoprivrednog, veterinarskog, prehrambenog tehničara, mesara, pekara, cviječara-vrtlara. Iznete su i prednosti ali i mane novih NPP.

U nastavku rada učesnici konferencije su mogli da se oprijedele za diskusije na dvije teme.

Sesija 3 A

Prva grupa je imala za temu: BiH Torino Proces 2012. pregled: NPP u VET u BiH i akcije i strategije u toku.

Razgovaralo se o tome kako VET škole napreduju sa VET NPP i kako različite države, entiteti i institucije na nivou kantona napreduju sa reformom VET NPP? Facilitator je bila gđa Ljiljana Bošković, stručni savjetnik za modularne NPP, Odjeljenja za srednje stručno obrazovanje i obuku Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje i kao podrška iz ETF-a, gđa Maregareta Nikolovska, menadžer ETF za BiH.

Diskusiju je započeo Senad Haurdić iz Pedagoškog zavoda, Bihać. On je predstavio stanje u Unsko-sanskom kantonu koji ima 23 srednje škole, dvije su privatne škole, 16 je mješovitih škola ali uskoro one postaju srednjoškolski centri. 16 škola su tehničke i srednje stručne škole. Nekoliko škola su bile uključene u PHARE projekat. Iskustvo sa terena govori da je teže implementirati modularne NPP, škole nisu opremljene - tehnički, logistički. Drugi problem je organizacija izvođenja praktične nastave - kako vršiti obuku bez tehničke opreme.

Maregareta Nikolovska je naglasila da je važno da su uočeni problemi u pristupu. Škole nisu spremne, implementacija NPP je gotovo nemoguća, među nastavnicima postoji protivljenje. Kako se boriti sa tim problemima.

Danica Krunić, konsultant u EU VET 4 projektu je naglasila da moramo sagledati odakle smo pošli i šta je cilj. Prezantatori koje smo čuli su dobro govorili o problemu. EU VET 4 radi jedan dio koji će možda poboljšati kvalitet. Osnovno pitanje jeste zašto smo tu? Najveći problem je koji su to mehanizmi koji će nas voditi da napravimo izmjene (legislativa, dokumentacija). Projekti EU VET, GIZ, ETF nam pomažu. Takođe je naglasila da nastavnik mora biti obučen, obezbjeđena dobra oprema. Nisu do sada stvoreni uslovi, sve je tek u početku.

Nadežda Radić je postavila pitanje ko će uvesti nastavnika u novi proces? Po strani reforme su ostavljene ključne institucije. Utisak je da se u visokom obrazovanju malo napravilo.

Željko Potkonjak iz Republičkog pedagoškog zavoda, naglasio je da je RPZ bio uključen u reformske procese i da je bio glavni nosilac reformi NPP. Potrebno je pokušati uskladiti metodologiju izrade NPP EU VET-a i GTZ-a i uzeti najbolje od svega. Takođe se mogu dati i neke preporuke: otvorenost i autonomija u kreiranju školskih kurikuluma, treba osigurati srednjim stručnim školama da ostvareni dohodak bude njima na raspolaganju. Praksa je ispred zakonske regulative.

Margareta Nikolovska je naglasila da u jednoj školi možemo naći različite NPP i postavlja se pitanje koji nastavnik može tako štetiti iz jednog NPP u drugi.

Radne grupe su efikasne i proizvode relevantne dokumente, no dalji korak nije napravljen. Trebalo bi informisati sve pedagoške zavode o tome šta se uradilo i dokle se stiglo. Treba biti transparentan u reformskim procesima. Pitanje je i zašto u reformu nisu uključeni obrazovni inspektorati.

Egon Pipan, direktor Školskog centra Nova Gorica iz Slovenije je naglasio da nastavnici moraju usvajati promjene i to je najvažnije. U Sloveniji je iskustvo da je veoma važno učesće nastavnika u projektima i stvaranjima programa.

Šef EU VET tima, gospodin Bill Fairbairn, govorio je o tome da učenici vole promene a nastavnici ne. On je u srednjem stručnom obrazovanju radio od 1981. godine kada su se koristili tradicionalni NPP. 1993. godine su počeli sa modularnim, što je bio dodatni posao za nastavnike jer nisu imali sredstva, obuku, udžbenike. Posle nekog vremena je otkrio koristi od takvog načina podučavanja i to ne na način da bude na nekom seminaru. Iz praktične primene otkrio je suštinu. Treba prije svega obučiti nastavnike i pripremiti materijale.

Cvijan Jovanović, načelnik za srednje obrazovanje u Ministarstvu prosvjete i kulture RS je predstavio stanje u RS. Od 88 srednjih škola 4 su privatne, 10 je gimnazija, a 78 srednjih stručnih škola. Prošle godine je bila evaluacija za 5 struka i nije izvršena korekcija NPP. Problem je vezan i za klasifikaciju zanimanja. Naime učenici ne upisuju sva zanimanja, podaci govore da prethodnih školskih godina nije upisano 25, 26 ili 31 zanimanje. Ministar je razgovarao sa poslodavcima i obećao je da će se vršiti pritisak da se obrazuju ta zanimanja. Takođe, potrebno je više četvorogodišnjih zanimanja, recimo nije bilo bankarskog tehničara, tehničara telekomunikacija, arhitektonskog tehničara.

Naveden je i drugi problem. Pedagoški zavodi nemaju dovoljno stručnih savjetnika za stručne i tehničke škole. Postavljeno je i pitanje kako se vrši evluacija modularnih NPP? Da li postoje podaci da učenici odmah dobijaju posao?

Šef EU VET tima, Bill Fairbairn, naglasio je iskustvo svoje zemlje - zbog potreba u privredi formirano je novo zanimanje koje uključuje obrazovanje iz oblasti prava i elektrotehnike/mašinstva. Bilo je i izazova, nije bilo obučenih nastavnika.

Takođe je postavljeno pitanje vezano za legislativu - ko je odgovoran za zakone i pravilnike.

Sesija 3B

Druga grupa je imala za temu : „Vizija Torinskog procesa 2012: od reforme NPP-a do perspektive šire reforme VET-a“.

Facilitatori grupe Vesna Puretić MCP BiH, Francesca Rosso i Jose Galvin Manuel Arribas, ETF eksperti.

Vesna Puratić, iz Ministarstva civilnih poslova BiH, je pozdravila prisutne i otvorila radni sastanak, a zatim je članove radne grupe upoznala sa temom sesije B, istakavši da bi grupa u svom radu trebalo da se fokusira na ključne probleme VET reforme, sa perspektivom EU integracija, kao i na ulogu društvenih partnera i nevladinih organizacija u reformi VET-a. Vesna Puretic je istakla da je u mandatu Ministarstva civilnih poslova rad na projektima i pružanje podrške uspješnijem provođenju projekata u svjetlu integracija u EU. Predložila je da se grupa osvrne i na prezentaciju kolega iz Slovenije, da se vidi šta su oni uradili i način kako su rješavali pojedine probleme. Zatim su se radnoj grupi predstavili eksperti ETF-a

Franceska Rosso, ETF ekspert za pitanja vezana za tržište rada, je pozdravila prisutne istakavši važnost povezanosti VET-a sa tržištem rada , kako je to slikovito opisala kao dvije strane jednog novčića.

Jose Galvin Manuel Arribas, ETF ekspert za upravljanje i cjeloživotno učenje, pozdravio je prisutne i upoznao ih sa djelokrugom njegovog angažmana. On je ovdje da im prenese svoja iskustva vezano za oblast upravljanja i cjeloživotnog učenja kao i da istakne važnost uloge društvenih partnera i NVO, kao ključnih faktora modernizacije i poboljšanja obrazovnih politika . U svom predstavljanju on se dotakao nekoliko pitanja: evropski kreditni sistem, prednosti prenosa bodova do određenog nivoa, priznanje kredita i NPP-a u informalnom i neformalnom obrazovanju, okvir za ključne kompetencije - 8 ključnih kompetencija, uloga i učešće društvenih partnera u VET-u i NPP-a, ta povezanost potreba tržišta rada i NPP-a. Drugi topik ove sesije bi bio učešće NVO u ciklusu politika. BiH ima to iskustvo i to je na neki način glas naroda- istakao je Jose Arribas.

Zatim su se predstavili ostali članovi Radne grupe: Almir Galijatović- Zavod za zapošljavanje Brčko Distrikt; predstavnik Zavoda za zapošljavanje Brčko Distrikt; Elido Bandelj- direktor Instituta za VET Republika Slovenija; Radmila Pejić - glavni prosvjetni inspektor RS; Tatjana Popović, prosvjetni inspektor RS; Haris Huskić - Federalni zavod za zapošljavanje; Sead Pašić - Odjel za obrazovanje Brčko distrikt; Pavle Ciganović - projekat “Jačanje ljudskih resursa u BiH“; Berislav Bošnjak - Savjet za obrazovanje i nauku, Srednjo-bosanski kanton; Haris Agić - Pedagoški zavod Tuzla; predstavnik Ministarstva obrazovanja Kantona Sarajevo.

Vesna Puratić, MCP BiH, napomenula je da se u ovoj grupi nalaze i predstavnici sa tržišta rada i Zavoda za zapošljavanje, koji mogu dati odgovore na neka pitanja u vezi sa temom, npr. da li društveni partneri sudjeluju u izradi NPP-a, o čemu su gosti iz Slovenije govorili,

kao i na temu informalnog učenja. I kod nas se vrše prekvalifikacije i dokvalifikacije jer ljudi mijenjaju zanimanja - napomenula je Vesna Puratić.

Otvorena je diskusija:

Sead Pašić, Odjel za odrazovanje Brčko Distrikt, je u svojoj diskusiji istakao 2 problema: neusklađenost NPP-a sa standardima zanimanja i problem obrazovanja odraslih, tj. priznavanje neformalnog i informalnog obrazovanja. On je istako da pojedini NPP-i nisu revidirani već 15 godina a nauka i struka su napredovali. Kao veoma pozitivno je istakao definisanje 12 standarda zanimanja i njihovu usklađenost sa NPP-a. Drugi problem koji je istakao je obrazovanje odraslih i priznavanje neformalnog i informalnog obrazovanja. Pohvalio je IPA projekat, koji radi na izradi Okvirnog zakona o obrazovanju odraslih u BiH i izradi metodologije. Potreban je Okvirni zakon u kojem će biti jasno definisano informalno i neformalno obrazovanje, jer se u školama po tom pitanju ništa ne radi. Postoji samo klasično vanredno polaganje - istakao je Sead Pašić.

Vesna Puratić je napomenula da MCP BiH ima informaciju da postoje razni programi obrazovanje odraslih i da takve informacije stižu iz ministarstava.

Prestavnik Ministarstva obrazovanja, kanton Sarajevo je istakao da su projekti EU VET4 i Torino proces odigrali značajnu ulogu u promjenama nabolje, jer se NPP rađeni u okviru projekta EU VET4 mogu mjeriti, što je veoma bitno. On je istakao da ono što nama treba u BiH, vezano za obrazovanje, je usavršavanje kompetencija, modula a ne razvijanje bazičnih znanja. Mi nemamo tako mnogo nepismenih. Sa tim se nikako ne bih mogao složiti. To treba da se ispravi jer se može negativno odraziti na primjenu strategije. Treba da budemo ekonomični u obrazovanju. Osvrnuo se na prezentaciju Elida Bandelja o impozantnosti brojki i zaposlenih i učenika vezanih za njihov Školski centar, istakavši da smo mi taj sistem imali u ex-Jugoslaviji, ali da smo to napustili, rascjepkali se i usitnili. I on je nekada radio u velikom Centru od 1500 učenika. Još jednom je potencirao potrebu za racionalnošću u obrazovnom sistemu, istakavši da ga interesuje pitanje odnosa racionalnosti i kvaliteta u obrazovanju.

Elido Bandelj, Institut za VET Republika Slovenija, u svojoj diskusiji se dotakao par pitanja vezanih za Torino proces: Kakvo nam obrazovanje treba, stvarno za potrebe tržišta rada ili ono za pravljenje karijere? Ko na to utiče? Kako mogu podaci o potrebama tržišta rada uticati na obrazovanje? Šta učenici treba da znaju i kako to uklopiti u NPP? Da li tržište rada ima uticaja na to? U Sloveniji je bio problem što su neka zanimanja postala manje interesantna a škole su nastojale da zadrže i zvanja i kadrove. Postavilo se pitanje kako napraviti sistem i stabilan i fleksibilan, blizak potrebama ekonomije. Zato je došlo do udruživanja manjih škola u Centre. Centar ima zakonsko pravo da izda Certifikat nekom radniku (monteru, bravaru, zidaru.....) ako mu je njegov poslodavac izdao potvrdu da zna da radi taj posao i da je radio taj posao. Centar vjeruje poslodavcu. Država taj sistem odobrava. Znači, Ministarstvo je odlučilo da i mladi bravar koji je tek završio školu i stariji radnik koji je radio te poslove, a nije završio za bravara, moraju da imaju iste kompetencije, dobiju iste kvalifikacije ali su znanja sticali na različite načine (jedan kroz formalno školovanje, mladi bravar, a drugi kroz rad, stariji bravar). Dotakao se i finasiranja po broju učenika koje oni u Sloveniji slijede. Direktor škole ima autonomiju da udružuje različite NPP i na taj način može da udovolji i

potrebama đaka i potrebama ekonomije. Ministarstvo za obrazovanje se ne miješa u taj segment. Škola ima taj intelektualni kapacitet da razvije neke specifične NPP-e. Ako je na primjer potrebno 14 bravara lokalnoj zajednici, zašto ne obrazovati tih 14 (dok se u BiH ne bi moglo oformiti tako malo odjeljenje, jer je krajnja granica recimo 15 učenika). Centar je upravo uspješan zbog vođenja takvih fleksibilnih projekata, istakao je Elido Bandelj. On je nadalje ukazao na značaj Ministarstva rada koje objavljuje stručne standarde a njih izrađuju komisije koje su sastavljene od predstavnika različitih društvenih partnera. Princip je – potrebe privrede - izrada NPP-a prema tim potrebama – certificiranje. Škole se udružuju iz ekonomskih razloga jer su manje škole na ivici isplativosti - istakao je Elido Bandelj.

Vesna Puretić je postavila pitanje: Da li smo odgovorili na pitanje koliko društveni partneri doprinose reformi VET? - i na taj način podstakla daljnju diskusiju.

Predstavnica Agencija za rad i zapošljavanje je iznijela podatak o 543.702 nezaposlenih u BiH, što je ogroman broj. U procentima 30% NK, 35% VKV što znači 65% oko 300.000 ljudi na tržištu rada je žedno znanja. Centri za dokvalifikaciju i prekvalifikaciju, kao onaj u Bihaću, bili su nada za njihovo zapošljavanje, ali su ti Centri radili samo dok se donacije nisu potrošile. Socijalna davanja nisu modus rješenja ovog problema, treba iznaći način da se ljudi prekvalifikuju, dokvalifikuju i uključe u posao. Socijalna davanja su velika u globalu, ali nisu rješenja - istakla je gospođa Spomenka. Podaci su provjereni i mogu se naći na sajtu.

Na postavljeno pitanje Elida Bandelja: da li se u ovom trenutku zna koliko je potrebno kuhara, pekara itd, i kojim preduzećima su potrebna - predstavnik društvenih partnera je dao negativan odgovor. On je istakao problem da trenutno škole ne daju tržištu rada ono što mu treba i da je slaba saradnja škola i Zavoda za zapošljavanje. Istakao je potrebu za fleksibilnošću u sistemu obrazovanja (obavezni moduli, fleksibilni moduli, itd...)

Predstavnik Ministarstva za obrazovanje kantona Sarajevo se našalio, rekavši da Nobelovu nagradu treba da dobije onaj koji riješi problem nezaposlenosti u BiH. Mi nemamo velike privredne sisteme koje smo imali u ex-Jugoslaviji, koji su imali velike razvojne centre i mogli da apsorbuju veliki broj radnika. Trebalo bi poraditi i na ukрупnjavanju a ne usitnjavanju i privrede i školskog sistema.

Mi svjesno proizvodimo kadar, iako znamo da se ne može zaposliti, radi očuvanja socijalnog mira. Obrazovna politika ne može da riješi veliki problem nezaposlenosti. Mi imamo velike potencijale i resurse ali se ne znamo pravilno organizovati- istakao je jedan od učesnika.

Kao zaključak rada ove grupe možemo navesti preporuku Elida Bandelja da se mora ići „step by step“, jer se ne može odjednom sve riješiti –tako je radna grupa B završila svoj rad.

Sesija 4

U nastavku je bilo predviđeno da Dušan Sarajlić, rukovodilac VETIS odjeljenja, VET odjeljenja Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje govori na temu: *Važnost podataka za VET u BiH u procesu EU integracija: šta je po pitanju VET statistike?* Zbog

nedostatka vremena prezentator je prisutnima podjelio štampanu verziju prezentacije: *BiH i proces EU integracija - Pregled stanja i značaj prikupljanja i obrade podataka za VET BiH*. Pri obraćanju gospodin Sarajlić je ukratko predstavio okvir prezentacije i naglasio da je ovo velika tema za BiH o kojoj se mora razgovarati.

Kratko su prezentovani zaključci rada grupa. Gđa Vesna Puratić je naglasila da je najvažniji zaključak radne grupe koja je govorila o ključnim pitanjima u reformi u vezi sa perspektivom EU integracija i ulozi socijalnih partnera i nevladinih organizacija, nedovoljna saradnja između obrazovanja i tržišta rada.

Biljana Popović (Odjeljenje za srednje stručno obrazovanje i obuku Agencije za POiS obrazovanje) predstavila je zaključke grupe koja je razgovarala o napretku VET škola i kako različite države, entiteti i institucije na nivou kantona napreduju sa reformom VET NPP-a. Prije svega je naglašeno da postoji veliki otpor kod nastavnika u primjeni modularnih NPP, no taj otpor nije slučajan. On je posljedica nedovoljne informisanosti, obučenosti, neupućenosti. Nastavnici nisu shvatili prednosti modularne nastave. Zatim, problem je i nedovoljna opremljenost škola. Drugo pitanje jeste pitanje mehanizama izmjene legislative. Postoji problem i sa klasifikacijom zanimanja, koja je neaktuelna za učenike, te imamo zanimanja u koja se učenici ne upisuju. Nema dovoljno stručnih savjetnika za stručne i tehničke škole. Bitna je, kao preporuka, otvorenost i autonomija u kreiranju školskih kurikuluma. Takođe je data i preporuka da treba osigurati srednjim stručnim školama da ostvareni dohodak bude njima na raspolaganju. Takođe je bitno da reformski procesi budu transparentni. Pitanje uključivanja obrazovnih inspektorata u reformu je naglašeno kao još jedna preporuka.

Na kraju konferencije gđa Slavica Ivošević, zamjenica direktorice APOiSO se zahvalila učesnicima na radu. Gđa Margareta Nikolovska je takođe pozdravila učesnike i naglasila da je važno razumjeti kontekst Torino procesa i kako BiH napreduje.

Zapisnik:

Direktorica VET odjeljenja, Banja Luka

Biljana Popović

Slavica Ivošević

Dušanka Zrnić

